

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه «کارشناسی ارشد»

گرایش:

علوم قرآن و حدیث

موضوع:

شخصیت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام در منابع اهل سنت

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین مهدی حسینیان

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین علی رحمانی سبزواری

محقق:

محمد هاشم بحرانی

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۸۹۷

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهداء و تقدیم:

تقدیم به پیشگاه بانوی نمونه جهان اسلام آنکه یازده خورشید به
جامعه بشریت تحویل داد و سراسر جهان را روشن ساخت از قرآن
مجید حمایت نمود و از زحمات طاقت فرسای پدر بزرگوارش محمد بن
عبد الله ﷺ که انسانها را به جاده‌ای روشن و مستقیم رهبری نمود،
پشتیبانی کرد، و بالاخره هستی خود را در دفاع از امامت فدا نمود.
امید است پیروان راهش از شفاعت آن شفیعۀ روز محشر بهره‌مند
گردند انشاء الله.

تقدیر و شکر

در ابتدا از مرکز جهانی علوم اسلامی که زمینه این تلاش را مهیا نمود سپاس گزارم، که (من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق) خود روشن است که این گام کوچک در راستای خدمت به مکتب علوی و فرهنگ فاطمی مرهون خون پاک شهیدان و احیاگر اسلام ناب محمدی ﷺ حضرت امام خمینی رحمته الله علیه و که زمینه ساز درخشش حوزه‌ها و آفتابی شدن تعلیمات دینی در قرن حاضر مدیون همتش می‌باشد و به روح بلند او و شهیدان درود می‌فرستم، از خلف صالح او حضرت آیه الله خامنه‌ای (مدظله العالی) که توجهات خاص به شکوفایی و ترویج و تعالیم زندگی حیات بخش اسلام و حوزه‌های علمیّه دارد سپاس گزارم، و دوام سایه ایشان را از خداوند متعال مسألت دارم، از اساتید گرامی حجج السلام آقایان حسینیان قمی و رحمانی سبزواری که امر راهنمایی و مشاوره را داشته‌اند سپاس گزارم از گروه «علوم قرآن و حدیث» و اداره پایان نامه مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی که در این قدم آغازین نقش به سزا دارند جای تشکر است.

چکیده

شخصیت حضرت فاطمة الزهراء علیها السلام در منابع اهل سنت.

تحقیق حاضر در مقام پاسخ گویی به سؤال اساسی می باشد که نگاه علما و سیره نویسان اهل سنت به شخصیت حضرت زهرا علیها السلام چگونه می باشد، و تفاوت آن به نظر سیره نویسان شیعه در کجا نهفته است. تحقیق به این نتیجه می رسد که در بسیاری از نقطه نظرات میان این دو مکتب وحدت نظر موجود است به عنوان نمونه در نحوه تکوین آن حضرت همان گونه که شیعه آن را از میوه بهشتی می داند در منابع اهل سنت نیز آمده است. تلاش های ایشان و رنج هایی که در راه گسترش دین مقدس اسلام متحمل شده اند، در منابع اهل سنت به همان صورتی که در منابع شیعه آمده است نقل گردیده است، وقایع ازدواج آن حضرت در منابع اهل سنت با تمام جزئیاتی که شیعه به آن باور دارند ذکر شده است. در این که او بهترین الگوی زن مسلمان در خانه داری و تربیت فرزندان بوده است، روایات فراوان و اقوال بسیاری از علمای اهل سنت گواهی می دهند. در باب حضور اجتماعی ایشان چه در پشت جبهه های جنگ و یا در صحنه های اجتماعی شواهد بسیار موجود است. قضایای روز رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله و بعد از آن و جفایی که در حق بضعة النبی شده اند نیز شواهد و مدارک بسیار در منابع اهل سنت دارد به عنوان نمونه قضیه آتش زدن خانه آن حضرت و سقط شدن فرزند ایشان در منابع اهل سنت می باشد. در قسمتی از این تحقیق (فصل سوم) به فضائل و کمالات آن حضرت پرداخته شده است که در دو بخش مورد بحث قرار گرفته است، قسمت نخست آیات قرآنی که به نظر اهل سنت در شأن حضرت فاطمه علیها السلام وارد گردیده و مصداق بارز آن می باشد. و قسمت دوم روایاتی که مآید فضیلت های معنوی بسیار برای آن بانو می باشد. در پایان این رساله به مسئله «فدک» به عنوان یک موضوع مورد نزاع اهل سنت و تشیع در ابعاد این قضیه پرداخته شده و شواهدی از منابع اهل سنت بر این که «فدک» ملک فاطمه علیها السلام بوده و غضب گردیده است و سخنان گهربار این بانو در دفاع از حق و ولایت، ارائه شده است

فهرست مطالب

مقدمه ۹

فصل اول:

در خانه پدر

۱۴	.....	خاستگاه
۱۵	.....	تکوین حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>
۱۶	.....	میلاد نور در جمع زنان بهشت
۱۸	.....	سال ولادت
۲۱	.....	نام‌های پرمحتوا
۲۶	.....	انکار یک واقعیت
۳۴	.....	نوجوانی حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۳۶	.....	حضور در شعب
۳۷	.....	هجرت حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۳۸	.....	حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> و نامادری

فصل دوم:

در خانه شوهر

۴۱	.....	پیشنهاد به حضرت علی <small>علیه السلام</small>
۴۲	.....	خواستگاری علی <small>علیه السلام</small> از فاطمه <small>علیها السلام</small>
۴۲	.....	مهریه حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۴۳	.....	عقد در مسجد
۴۵	.....	جهیزیه حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۴۷	.....	درسی برای جوانان، پدران و مادران
۴۹	.....	وضعیت خانه حضرت علی <small>علیه السلام</small> و حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۵۰	.....	حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> و خانه داری
۵۱	.....	حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> و شوهر داری
۵۱	.....	فرزندان حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> و تربیت آنها
۵۲	.....	نقش حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> در نبردهای صدر اسلام
۵۳	.....	حضور حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> در فتح مکه
۵۴	.....	فاطمه زهرا <small>علیها السلام</small> در مراسم حجة الوداع

۵۵	..... بیماری پیامبر ﷺ
۵۵	..... سخن پنهانی پیامبر ﷺ با فاطمه ؑ
۵۶	..... سفارش پیامبر ﷺ به فاطمه ؑ
۵۹	..... بیماری حضرت فاطمه ؑ
۶۰	..... شهادت حضرت فاطمه ؑ

فصل سوم:

فضیلت‌ها و ارزش‌ها

۶۴	..... حضرت فاطمه ؑ الگوی زنان
۶۵	..... ۱ - سیمای فاطمه ؑ در قرآن
۶۷	..... سخن فخر رازی
۷۰	..... سخن علامه شرف الدین
۷۱	..... نکته مهم این بحث:
۷۵	..... ۲ - حضرت فاطمه ؑ در آئینه رسالت
۷۶	..... برتری حضرت فاطمه ؑ میان دختران پیامبر ﷺ
۸۰	..... حضرت فاطمه ؑ برترین بانو
۸۰	..... خشم و رضای فاطمه ؑ خشم و رضای پیامبر ﷺ
۸۱	..... شبیه ترین فرد به رسول خدا ﷺ
۸۲	..... خشم و رضای فاطمه ؑ خشم و رضای خداوند
۸۲	..... عفت فاطمی
۸۵	..... حضرت فاطمه ؑ بهترین الگوی حجاب
۸۸	..... بهشت فاطمی
۹۰	..... بهترین زنان اهل بهشت
۹۰	..... تسبیح فاطمی
۹۲	..... هدیه بر محبان فاطمه ؑ

فصل چهارم:

فرهنگ فاطمی و فدک

۹۷	..... فدک کجاست و برای کیست؟
۹۸	..... بخشش فدک بر چه اساس بود؟
۹۸	..... زمینهای اعطای پیامبر ﷺ به اشخاص

۹۹	در آمد فدک به چه مصارفی می‌رسند؟
۱۰۰	فدک بعد از رحلت پیامبر ﷺ
۱۰۱	موارد اختلاف
۱۰۴	دلایل سه‌گانه بر حقایق فاطمه <small>علیها السلام</small> نسبت به «فدک»
۱۰۵	فدک در زمان بنی امیه و بنی عباس
۱۰۸	راز مطالبه فدک
۱۰۸	پاسخ‌ها
۱۱۰	تدابیر شایسته دیگر
۱۱۱	دانشمندترین بانوی جهان
۱۱۲	راویان و منابع این سند جاودانه از اهل سنت
۱۱۴	نکات اساسی و مطالب این خطبه جاودانه
۱۱۹	سخنی با حضار
۱۲۱	حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> حقوق پایمال شده خویش را می‌طلبد
۱۲۴	منابع و مآخذ

مقدمه

حمد و سپاس خدای جهان آفرین را سزاست که شاکرترین بندگانش از حق شکر او عاجز و عابدترین بندگانش در عبادتش قاصر. شکر را تعلیم داد و بر آن ثواب عظیم مقرر فرمود. اقیانوس رحمتش را ساحلی، و نعمت هایش را شماره نباشد.

سلام و صلوات بر همه انبیاء راستین خصوصاً خاتم النبیین و اشرف بنی آدم حضرت محمد بن عبد الله ﷺ و اهل بیت طاهرینش نثار باد.

آنان که همیشه مشعل های فروزان، فرا راه تاریک بنی آدم بوده اند.

معمولاً کسانی که با تاریخ سرو کار دارند و مقداری از عمر شان را به بررسی شرح حال رجال گذشته اختصاص می دهند ممکن است هدف های مختلف داشته باشند. گروهی مطالعه و خواندن را یک سرگرمی می شمارند. تاریخ می خوانند تا ضمن گذاردن وقت و سرگرمی، مطالب و داستان های جالب را یاد بگیرند. و در انجمن های دوستانه با آب و تاب برای دیگران تعریف کنند.

عده ای دیگری از خواندن تاریخ هدف های عالی تر و ارزنده تری دارند اینان شرح حال بزرگان را مطالعه می کنند تا درس بیاموزند رمز عظمت و موفقیت اشخاص را از لابلای تاریخ به دست می آورند تا از رفتار و اعمال شان سر مشق بگیرند. علل شکست افراد و عوامل انحطاط و بدبختی ملت ها را از درون تاریخ استخراج می نمایند تا خودشان گرفتار بدبختی نشوند. و اجتماع شان را از عوامل بدبختی بر حذر دارند. همین طور کسانی که شرح حال پیغمبران بزرگ را می خوانند و زندگی ائمه اطهار و رجال دینی را مورد بررسی قرار می دهند دو دسته اند:

و اما آنچه در این تحقیق مد نظر است، تحقیقی گذرا در اطراف شخصیت حضرت زهرا علیها السلام از دیدگاه منابع اهل سنت، نگارنده را اعتقاد بر این است که توجه به زندگی رجال و شخصیت های بزرگ

تاریخی و دینی به ویژه شخصیت‌هایی که به نحوی از خردمندی معنوی و مذهبی برخوردار بوده‌اند، نیاز اساسی عصر ماست، عصر ما عصری گذرا است گذر از اعتقاد ظاهر بینانه و قشری گرایانه، به عصر تردید و از تردید به ایمان ویژگی عصر تردید تزلزل است. و در این تزلزل یافتن تکیه گاه ایمان اطمینان بخش که بتواند پناهگاه معنوی باشد و به زندگی ما معنا بخشد، حیاتی می‌باشد. به نظر نویسنده بازگای زندگی معنوی شخصیت‌های تاریخ دین البته مشروط به این‌که به تأمل و شرف اندیشی همراه باشد، می‌تواند نجات بخش انسان سرگردان عصر حاضر و هدایت او به سوی گذشته‌اش، یعنی آرامش معنوی باشد. حضرت زهرا علیها السلام با ویژگی‌هایی که دارد بدون شک از جمله آنها باشد.

او دختر مؤسس یکی از بزرگ‌ترین و یا کامل‌ترین ادیان عالم است. او از همان آغاز کودکی تحت تعلیم مستقیم پدرش قرار داشت و بنابر این، بارزترین شاگرد این مکتب است. او شخصیتی است، که مکتب بزرگ تشیع قائل به عصمتش می‌باشد به این معنی که تمام حرکات گفتار و رفتارهایش مرضی خداوند متعال است.

او شخصیتی است که همه فرق اسلامی، از او به نیکی یاد می‌کنند و مورد احترام است، او خود یک سیر معنوی به جانب پروردگار عالم را طی نموده است، و بنابر این الگوی بسیاری از سالکان و... در حال حاضر است. تأمل در زندگی ایشان در گام نخست ما را با محیط خانوادگی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و شخص اول یکی از بزرگ‌ترین ادیان الهی آشنا می‌سازد، در گام بعد یکی از بارزترین شاگردان اسلام و نمونه‌اعلای راه سعادت را که اسلام از آن سخن می‌گوید، و به ما معرفی می‌کند.

از معبر زندگی فاطمه علیها السلام با ریشه‌های یکی از تأثیرگذارترین فرق اسلامی، یعنی مکتب تشیع دست می‌یابیم. مکتبی که پیوند آن با زندگی فاطمه علیها السلام جای تردید ندارد، او شخصیتی است که به دلیل معیار بودنش میان فرق اسلامی و زندگی او برداشت‌های مختلف وجود دارد، تحقیق از اینست که

می‌تواند مواضع ما را در قبال این برداشت‌ها معین سازد. و درک راستینی از فاطمه علیها السلام و شخصیت واقعی آن برای ما فراهم سازد، که جای تفصیل آن در مقدمه کوتاه نیست پرداخته‌ام، و اما این تحقیق نمیتواند به حد کتاب کامل باشد.

دلیل: موانع و مشکلات فراوانی که برای بنده در این تحقیق قرار داشت عدم آشنایی، سابقه بحث، و ورود ناگهانی به عرصه‌ای که سابقه ذهنی روشنی از آن نداشتم، عدم آشنایی کافی به زبان عربی که اکثریت تماماً کتب اولیه اهل سنت به آن نگارش یافته است، فرصت اندک به این تحقیق و... همگی می‌تواند در کمبودهای نوشته حاضر مؤثر باشد.

اما با این وضع تلاش گردید که تا حد امکان در هر بخش حق مطلب رادر وسع توان ادا نمایم و به نتیجه‌ای که در نظر داشتم دست یابم.

این رساله را در چهار فصل تقدیم خوانندگان گرامی نمایم، که فصل «اول» و «دوم» آن در بعد حیات ناسوتی و دنیوی آن بانوی نمونه عالم اختصاص یافته است. در فصل «اول» دوران زندگی آن حضرت از تولد تا ازدواج را به تحریر کشیده‌ام و به صورت معین در سال ولادت ایشان به نتیجه جدیدی دست یافته‌ام و نیز اسامی و القاب آن حضرت که به نظر من معنی خاص دارند و هر کدام جنبه خاصی از شخصیت آن حضرت را به نمایش می‌گذارد و بیان می‌کند، وجود این اسامی در منابع اهل سنت بیان از معانی خاص که همان «عصمت» است دارد و ظاهراً به آن اعتراف ندارند و تصریح نکرده‌اند.

در فصل «دوم» به نحوه زندگی خانوادگی حضرت زهرا علیها السلام و شیوه همسر داری و فرزند داری و تعاملات اجتماعی ایشان در مدت زندگی در خانه شوهر پرداخته شده است، که می‌تواند الگویی برای زنان مسلمان باشد.

در فصل «سوم» و «چهارم» به جنبه لاهوتی و بُعدی معنوی ارزش‌های برخاسته از این وجود مقدس اختصاص دارد.

در فصل «سوم» به ارزش‌ها و فضیلت‌های آن حضرت ۱- در مجموعه آیاتی از قرآن که در مورد حضرت فاطمه علیها السلام که او مصداق اکمل آن آیات قرار گرفته است. ۲- و احادیثی از منابع اهل سنت که بر نزول این آیات در شأن حضرت گواهی می‌دهند و تمامی آیات و روایات بیانگر شخصیت والای آن حضرت است.

در فصل «چهارم» بیشتر به تعامل اجتماعی آن حضرت به ویژه در ارتباط با فدک و حمایت از ولایت و رهبری که بیش‌تر از سخنان آن حضرت مشهور به خطبه فدکیه است بذل توجه صورت گرفته است.

محمد هاشم بحرانی
حوزه علمیه قم مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

فصل اول:

در خانه پدر

- خاستگاه
- تکوین حضرت زهرا علیها السلام
- میلاد نور در جمع زنان بهشت
- سال ولادت
- نام‌های پر محتوا
- نوجوانی حضرت فاطمه علیها السلام
- حضور در شعب
- هجرت حضرت فاطمه علیها السلام
- حضرت فاطمه علیها السلام و نامادری

در خانه پدر

خاستگاه

خدیده رضی الله عنه دختر خویلد زن بزرگ و دانای قریش می‌دید و می‌شنید محمد امین همان است که پیامبران گذشته رسالتش را بشارت داده‌اند او که شیفته حقیقت و عاشق معنویت بود، در تلاش بر آمد تا «محمد امین» را بیازماید بدین منظور سر مایه انبوهی را در اختیار او گذاشت. در سفرهای تجارته که «محمد امین» برای خدیده رضی الله عنه انجام داد، بهترین سود نصیب وی گردید. «میسره» غلام خدیده از راستی و درستی محمد امین در طول سفر حکایت‌ها داشت «او» برایش تعریف کرد راهبی در شهر «بُصری» به من گفت: این مرد یعنی محمد امین، همان پیامبری است که خدا به پیامبران سلف ظهورش را نوید داده است^(۱) در ماجرای دیگر که محمد امین با مردی اختلاف پیدا کرد. آن مرد از او خواست تا به لات و عُزّی یعنی بت‌ها، سوگند یاد کند او پاسخ داد: «هیچ چیزی نزد من نفرت انگیزتر از بت نیست»^(۲) اینگونه بود که خدیده رضی الله عنه حقیقت را دریافت و به «محمد امین» از طریق یک زن به نام «نفیسه» که دوست خدیده رضی الله عنه بود پیشنهاد ازدواج داد «محمد امین» که عشق معنویت و فضائل اخلاقی را در وجود حضرت خدیده رضی الله عنه دیده بود با این ازدواج موافقت نمود. در حین از دواج با خدیده رضی الله عنه محمد امین ۲۵ سال داشت^(۳). ۱۵ سال بعد، در سن ۴۰ سالگی در غار حرا محمد صلی الله علیه و آله به راز و نیایش مشغول بود که فرشته وحی الهی بر او نازل شد و آن حضرت به پیامبری مبعوث گشت و نخستین مرد که به آن حضرت ایمان آورد و به رسالتش اقرار نمود حضرت علی رضی الله عنه و نخستین زن

۲. طبقات کبری ۱ / ۱۲۹.

۱. سیره ابن اسحاق، ۵۹.

۳. سیره ابن اسحاق، ۱۰۱.

حضرت خدیجه علیها السلام بود.

آنچه که بین مورخان شهرت یافته و اهل سنت نیز تا به حال تأیید می‌کند این است که حضرت خدیجه علیها السلام هنگام ازدواج با پیامبر صلی الله علیه و آله چهل سال داشت و دو شوهر قبل از ایشان نموده بود^(۱).

تکوین حضرت زهرا علیها السلام

انعقاد نطفه پاک حضرت فاطمه زهرا علیها السلام با فرمان خدای بزرگ و مقدمات ویژه انجام پذیرفته است. رسول خدا در میان جمعی از اصحاب در وادی ابطح نشسته بود که جبرئیل بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل شد و عرض کرد خدای بزرگ بر شما سلام فرستاد و امر فرمود که «چهل شبانه روز از حضرت خدیجه علیها السلام دوری کن و به عبادت مشغول باش و روزها را روزه باش. رسول خدا صلی الله علیه و آله عمار را نزد خدیجه علیها السلام فرستاد و پیام داد که در خانه نیامدیم به خاطر ستیزه با تو نیست تو همچنان نزد من گرامی و عزیز هستی، خداوند چنین امر فرموده است؛ و من از فرمان پروردگار اطاعت می‌کنم و خالق به مصالح داناتر است: خدیجه علیها السلام، ای بانوی بزرگ! خداوند هر روز چندین بار به وجود تو بر فرشتگان می‌بالد. اینک در خانه را ببند و در بستر آرام گیر و در انتظار فرمان پروردگار جهان باش که من این مدّت را در خانه فاطمه بنت اسد نیز بسر خواهم آورد.» خدیجه علیها السلام به دستور پیامبر صلی الله علیه و آله عمل کرد ولی از اندوه و تنهایی و فراق پیامبر صلی الله علیه و آله می‌گریست چهل روز گذشت پیک وحی الهی فرود آمد در حالی که غذایی با خود از بهشت آورده بود به فرمان خداوند پیامبر صلی الله علیه و آله با آن غذای پاک بهشتی افطار نمود

۱. ولی با توجه به تعداد فرزندان که از این ازدواج نصیب آنان گشت می‌توان گفت تاریخ نویسان رقم ۴۰ سال را از آن جهت انتخاب نموده‌اند که عدد کامل است در مقابل این شهرت و سنت نظریه دیگر است که سید جعفر شهیدی به نقل از کتاب طبقات کبری با استناد خود از ابن عباس می‌گوید آورده است که در وقت ازدواج حضرت خدیجه پیامبر بیست و هشت سال داشته است، طبقات کبری، ص ۱۰۸، کشف الغمه، ج ۱، ص ۵۱۳.

و شبانه وارد خانه شد همان شب نطفه پاک حضرت فاطمه علیها السلام منعقد گردید^(۱) تکوین نطفه فاطمه علیها السلام از میوه بهشتی در بین شیعه و بسیاری از اهل سنت امری مشهور است که در روایات اهل سنت از آن میوه به (سیب) و (گلابی) و...^(۲) یاد شده است «استاد ابو علم» در کتاب خودش به عنوان «فاطمه زهرا علیها السلام» در این موضوع شعری بیان نموده است.

المصطفى جبرئیل اطعمه
تفاحه فی لیلة الاسراء
فتکونت منها لذلک قد غدت
بین الوری انسیت حوراء^(۳)

یعنی «جبرئیل» در شب معراج سیبی به پیامبر صلی الله علیه و آله خورانید که از آن، نطفه پاک فاطمه علیها السلام منعقد گردید و از اینجاست که در میان همگان فاطمه زهرا علیها السلام حوری است آدمی زاده (از مجموع روایات چنین نتیجه می گیریم که نطفه پاک فاطمه علیها السلام از خوراک های بهشتی تکوین یافته و شاید در شب چهلم حضرت به معراج رفته و سپس به خانه آمده است و نطفه فاطمه علیها السلام منعقد گردیده است خدا داناتر است.

میلاد نور در جمع زنان بهشت

صاحب ذخائر العقبی^(۴) می نویسد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل سیبی از بهشت برای من

آورد و من آنرا تناول کردم آنگاه با خدیجه علیها السلام همبستر شدم و خدیجه علیها السلام به فاطمه زهرا علیها السلام حامله گردید، در هنگامی که خدیجه علیها السلام به فاطمه علیها السلام حامله بود می گفت! فرزندی که در رحم دارم در هنگام تنهایی که شما «پیامبر صلی الله علیه و آله» در کنار من نمی باشید بامن سخن می گوید.

دوران بار داری خدیجه به فاطمه علیها السلام سپری شد هنگام ولادت فاطمه علیها السلام فرارسید خدیجه علیها السلام

۲. مستدرک حاکم، ۱/۱۵۶.

۱. بحار الانوار، ۱۲/۷۸.

۳. فاطمه زهرا، استاد ابو علم مستدرک حاکم، ۱/۱۵۶، ۸۶، تاریخ بغداد، ۵/۸۷ - ذخائر العقبی، ۴۴.

۴. ذخائر العقبی، ۴۴.

از درد زایمان بخود می پیچد پیام به زنان قریش داد تا بیایند به او کمک کنند در وضع حمل خدیجه به فاطمه علیها السلام زنان قریش جواب منفی دادند گفتند: با تو رفت آمد نمی کنیم چرا سخن و نصیحت ما را قبول نکردی و همسری محمد صلی الله علیه و آله را اختیار کردی که یتیم و تهی دست است چگونه یاریت کنیم؟ از یاری آنان مایوس شد و به یاری خداوند چشم دوخت که در ناامیدی بس امیدی است امدادهای غیبی فرا رسید چهار زن باجمال و کمال و نورانی که قابل توصیف نبودند وارد خانه شدند و خود را به حضرت خدیجه به عنوان ماموران خدا معرفی کردند.

اولی گفت: من مادرت حوا هستم، دیگری گفت: من مریم دختر عمران مادر عیسی می باشم سوّمی گفت: من کلثوم خواهر موسی هستم، چهارمی گفت: من آسیه بنت مزاحم می باشم ما از جانب خداوند مأموریم که به شما کمک کنیم با همراهی آنان خدیجه علیها السلام می گوید: فاطمه علیها السلام فوراً به دنیا آمد و بلافاصله روی زمین قرار گرفت و جبین به سجده گذاشت و انگشت مبارک را بالا برد.

روز جمعه بیستم جمادی الثانی فاطمه علیها السلام به دنیا آمده است که در روز ولادتش اختلاف نیست. اما در سال ولادتش علاوه بر نظریه علمای شیعه اهل سنت هم اختلاف دارند آن چه مسلم است حضرت فاطمه علیها السلام بعد از خواهرانش زینب، رقیه و امّ کلثوم به دنیا آمد اما در چه سالی به دنیا آمد مطلبی است که تاریخ نگاران در آن هم داستان نیستند و اقوال گوناگون در این زمینه وجود دارند.

عده‌ای از علمای اهل سنت و اکثریت تاریخ نگاران و محدّثان نظیر طبری^(۱) متوفای ۲۱۰ هـ - ق و ابو الفرج اصفهانی^(۲) متوفای ۳۵۶ / احمد بن حنبل^(۳) متوفای ۳۴۱ ابو طلحه شافعی متوفای^(۴) ۶۵۴ هـ. ق و تعداد دیگر تولد حضرت فاطمه علیها السلام را پنج سال قبل از بعثت ذکر کرده‌اند و لذا معتقدند که آن حضرت هنگام رحلت حدود ۲۸ سال و یا، ۲۹ سال داشته است و دیگری همانند مسعودی متوفای

۱. مقاتل الطالبي، ۳۰.

۲. مطلب السئوال، ۹.

۱. تاریخ طبری، ۲ / ۴۷۳.

۳. مسند امام احمد بن حنبل، ۶ / ۱۶۳.

۳۴۵ هـ ق و تاریخ نگاران موثقی که بسیاری آنها را شیعه دانسته‌اند می‌نویسند که تعداد اهل بیت و شیعیان قائلند فاطمه علیها السلام هنگام رحلت ۲۹ ساله بوده است (۱).

آیا به راستی فاطمه علیها السلام پنج سال قبل از بعثت به دنیا آمد؟ مگر نه اینست که نطفه پاک فاطمه علیها السلام از میوه‌های بهشتی که در شب معراج رسول خدا صلی الله علیه و آله از آن خورد تکوین یافته است.

این مطلب را علمای بزرگ اهل سنت نظیر حاکم نیشابوری (۲) در مستدرک و خطیب بغدادی (۳) در تاریخ بغداد و محب الدین طبری (۴) در ذخائر العقبی و ابن مغزلی در مناقب (۵) و ذهبی در میزان الاعتدال (۶) و خوارزمی (۷) در مقتل و عده‌ای دیگری از علمای شیعه و سنی آن را روایت کرده‌اند. و قطعاً وقوع معراج بعد از بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله است که تمام اهل شیعه و اهل سنت بر این مطلب اعتراف دارند.

سال ولادت

بسیاری از علمای شیعه نظیر کلینی - متوفای ۳۲۹ در اصول کافی (۸) طبری شیعی متوفای قرن ۴ هـ در دلائل الامامه (۹) مجلسی متوفای ۱۱۱۰ هـ در بحار الانوار (۱۰) طبرسی متوفای ۵۴۷ در اعلام الوری (۱۱) روایات نقل نموده‌اند که فاطمه علیها السلام در بیستم جمادی الثانی سال پنجم بعثت به دنیا آمده است که با این نظر آن حضرت هنگام شهادت ۱۸ سال داشته است.

اربلی در کشف الغمّه می‌نویسد فاطمه علیها السلام پنج سال بعد از بعثت به دنیا آمد، و آن سالی بود که

۱. انسبیه و الاشراف، ۲۵۰.	۲. مستدرک، ۳، ۱۵۶.
۳. تاریخ بغداد، ۸۷۵.	۴. ذخائر العقبی، ۴۴.
۵. مناقب، ۳۵۸.	۶. میزان الاعتدال، ۲، ۲۹۷.
۷. مقتل، ۶۴.	۸. اصول کافی، ۱، ۴۵۸.
۹. دلائل الامامه، ۱۰.	۱۰. بحار الانوار، ۴۳، ۷.
۱۱. اعلام الوری، ۹۰.	

قریش خانه کعبه را تعمیر می‌کردند^(۱) از این رو حضرت فاطمه علیها السلام هنگام وفات ۱۸ ساله بود. در این روایت سخن از تعمیر کعبه بکار رفته است که بدون تردید این واقعه بر اساس مستندات و قرائن تاریخی پنج سال قبل از بعثت صورت گرفته است. قبایل عرب در اینکه افتخار نصب حجر الاسود نصیب کدام طائفه شود باهم به نزاع پرداختند عاقبت به داوری «محمد امین» راضی شدند که آن حضرت حجر الاسود را به روی ردای خود نهاد سران قبائل از گوشه‌های آن گرفتند و بلند کردند. با این داوری فتنه خوابید. زیرا پس از بعثت دیگر پیامبر صلی الله علیه و آله در نظر قریش یک دشمن به حساب می‌آمد. ستیزها و کینه‌ها آشکار شده بود و بطور قطع به آن حضرت دیگر اجازه آن داوری معروف و نصب حجر الاسود را نمی‌دادند.

بنابر این راوی در نقل قبل از بعثت و بعد از بعثت که پنج سال ذکر شده دچار اشتباه شده و یا اساساً روایت ضعیف و غیر قابل پذیرش است. گفتنی است: اینکه تکوین نطفه پاک حضرت فاطمه علیها السلام از میوه‌های بهشتی است امر مسلم است.

و بدون تردید معراج پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از بعثت واقع شده است. که عده‌ای آخر سال اول بعثت میدانند^(۲) و برخی در ماه سوم سال دوم بعثت^(۳) و برخی در ماه هشتم سال دوم بعثت^(۴) میدانند و شاید چه بسا معراج پیامبر صلی الله علیه و آله در دفعات متعدد اتفاق افتاده باشد.

در این صورت فاطمه زهرا علیها السلام در چه سال بدنیا آمده است؟ زیرا هیچ یک از دو تاریخ مشهور پنج سال قبل از بعثت و پنج سال بعد از بعثت را نمی‌تواند بطور قاطع به عنوان سال ولادت آن حضرت پذیرفت؟ غیر از دو قول مشهور بین شیعه و اهل سنت نظریه سوم که هم اهل سنت و هم علمای شیعه نقل کرده‌اند وجود دارد.

۲. البدایه و النهایه، ۲، ۱۰۸.

۴. شرح الشفا ۱/۱۵۱.

۱. کشف الغمه، ۱، ۴۴۹.

۳. سیره مغلطای، ۲۷.

یعقوبی^(۱) متوفای ۲۸۴ هـ ق تاریخ‌نویس موثق و بصیری که گرایش وی به تشیع معروف است می‌نویسد، فاطمه زهرا علیها السلام هنگام وفات ۲۳ سال داشت.

عده‌ای دیگر از علمای بزرگ شیعه هم بر همین نظریه است و تولد حضرت فاطمه را روز جمعه ۲۰ بهسبتم جمادی الثانی سال دوم بعثت ذکر کرده‌اند که آنها عبارت است از شیخ مفید^(۲) متوفای ۴۱۳ و شیخ طوسی^(۳) متوفای ۴۶۰ و کفعمی^(۴) در کتاب مصباح

این نظریه را با نظر عده‌ای از علما بزرگ اهل سنت همانند بیهقی متوفای ۴۵۸ حاکم نیشابوری^(۵) متوفای ۴۰۵ هـ خوارزمی متوفای^(۶) ۵۶۸ محب‌الدین طبری متوفای^(۷) ۶۹۴ تولد حضرت زهرا علیها السلام در سن ۴۱ سالگی پیامبر صلی الله علیه و آله می‌دانند که این دو نظریه تا حدی زیاد باهم مطابقت دارند در این صورت آن با نو از هنگام ازدواج حدود ۱۴ و هنگام رحلت ۲۳ سال داشته است. بنابر این در مسئله فقهی فقها گفته شیخ طوسی را حجت می‌دانند و برای آن اعتبار و ارزش خاصی قائلند، زیرا او به روایات و اسناد فقهی دست رسی داشته است.

همانگونه که در مسائل فقهی گفتار او نزد علما دارای اعتبار فراوان است چه مانعی است که نیز سخن او را در تاریخ به همان میزان معتبر بدانیم؟ با توجه به اینکه عده‌ای از بزرگان شیعه و اهل سنت نیز با او موافقت و نظریه سوم را تقویت می‌کنند و خدا داناتر است. به هر صورت فاطمه علیها السلام ۲۸ - ۲۹ - و یا ۱۸ یا ۲۳ ساله بوده باشد در هنگام رحلت و شهادت مهم این است که ما از زندگانی به ظاهر کوتاه اما پر بار آن بانو درس زندگی فراگیریم و با پیروی از راهش و هدفش خود را به کمال رسانیم و پیرو راستین آن با نو در تمام ابعاد زندگی باشیم.

۲. حدائق الرياضی به نقل از بحار الانوار، ۴۳، ۸.

۴. مصباح کفعمی، ۵۱۲.

۶. مقتل خوارزمی، ۱، ۵۱.

۱. تاریخ یعقوبی، ۲/ ۱۱۵.

۳. مصباح المتعجد، ۷۳۲.

۵. مستدرک حاکم، ۳، ۱۶۱.

۷. ذخائر العقبی، ۲۶.